

Õiguskantsler

Hannes Liivak
direktor
Tallinna Vangla
talv.info@just.ee

Teie nr
Meie 05.11.2019 nr 7-4/191395/1905411

Eraldamiseta lühiajaliste kokkusaamiste korraldamine

Austatud härra direktor

[ ] palus õiguskantsleril kontrollida, kas Tallinna Vangla on lahendanud tema lapsega kohtumiseks esitatud taotlused nõuetekohaselt.

[Vangla sisekorraeeskirja](#) § 31 lg 2¹ p 3 kohaselt on eraldamiseta lühiajalise kokkusaamise lubamisel vanglale jäetud hindamisruum. Otsus ei tohi olla meelevaldne. Vanglale esitatud taotlused tuleb lahendada hea halduse tava kohaselt: viisakalt, abivalmilt, asjatundlikult ja selgelt.

Tallinna Vangla vaideotsuste nr 5-11/19/17058-2, 5-15/19/138-2 ja 5-15/19-155-2 toon on kohati üleolev ja sõnakasutus sobimatu. Vaideotsuste põhjendused ei ole kooskõlas õiguskantsleri soovitude, Eesti kohtute ja Euroopa Inimõiguste Kohtu (EIK) viimase aja praktika, rahvusvaheliste dokumentide ja ekspertide, sh Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) seisukohtadega.

Mittekriminaalsete ja perekondlike usalduslike suhete säilitamine on vajalik, et peale vabanemist asuks inimene õiguskäulekale teele. Vaheseinaga eraldamiseta lühiajalised kokkusaamised lastega ei tohi olla erandlikud ja ülemääraselt ebameeldivaks muudetud. Üldisest viitest julgeolekukaalutlustele ei piisa, et keelata eraldamiseta kokkusaamisi. Kui vanglas viibiv vanem kujutab endast lapsele ohtu, ei lubata eraldamiseta kokkusaamist ngunii. Kokkusaamistele eelnev igakordne täieliku lahtiriitamise läbiotsimine ei ole lubatav. Inimese, iseäranis lapse õigusi sedavõrd piiravat meedet tuleb iga kord põhjendada konkreetsete asjaoludega. Eraldamiseta lühiajalised kokkusaamised lastega peavad olema võimalikud vähemalt üks kord kuus.

I. Õiguslik taust

Õiguskantsler on alates 2014. aastast järjepidevalt rõhutanud vajadust muuta eraldamiseta lühiajaliste kokkusaamiste korraldust Eesti vanglates. Õiguskantsler analüüsis teemat põhjalikult

2014. aasta [soovituses](#), 2014. aasta Viru Vangla kontrollkäigu [kokkuvõttes](#), 2016. aasta [soovituses](#) Tallinna Vanglale, 2016. aasta Tartu Vangla kontrollkäigu [kokkuvõtte](#) lisas, 2017. aasta Tallinna Vangla kontrollkäigu [kokkuvõtte](#) lisas ja 2019. aasta Viru Vangla kontrollkäigu [kokkuvõttes](#). Täieliku lahtiriietamisega läbiotsimise praktikat analüüsis õiguskantsler 2016. aasta Tartu Vangla kontrollkäigu [kokkuvõtte](#) lisas.

Tallinna Vangla on seega juba aastaid hästi kursis nii õiguslike kui ka teaduslike põhjendustega, mis rõhutavad lastega eraldamiseta lühiajaliste kokkusaamiste olulisust ja vajalikkust. Seega ei ole Tallinna Vangla vaideotsustes toodud põhjendused tingitud ilmselt selle info puudumisest.

Peale õiguskantsleri soovitustes viidatud allikate toetavad seesugust käsitlust ka EIK-i viimase aja praktika, CPT soovitused, rahvusvahelised dokumendid ja ka Tallinna Ringkonnakohtu 30.04.2019 otsuses [nr 3-18-1408](#) (p-d 9-13) ja 21.04.2016 otsuses [nr 3-15-566](#) (p 10) esitatud põhjendused.

EIK tuvastas 18.03.2019 lahendis [Resin vs. Venemaa](#) Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni ([konventsioon](#)) art 8 rikkumise ning märkis, et eraldamisega kokkusaamisi saab põhjendada ainult konkreetsest olukorrast ja inimestest tuleneva turvariskiga. Kui sellist põhjendust ei ole või põhjendus on üldine, viitab see külastajate eraldamise tavale, mis ei ole demokraatlikus ühiskonnas vajalik (p-d 28–34).

13.02.2018 lahendis [Smirnov vs. Venemaa](#) tuvastas EIK [konventsiooni](#) art 8 rikkumise, kuna alaealisele kinnipeetavale ei lubatud eraldamiseta kohtuda oma vanematega. Kohtu hinnangul võib füüsilise kontakti keelata vaid juhul, kui eksisteerib tegelik ja jätkuv julgeolekuoht. Muul juhul ei ole vaja kokkusaajaid eraldada. Seejuures toonitas EIK just alaealise ja tema vanemate otsese kontakti olulisust (p-d 51–57). Füüsilise kontakti keeldu arvestas kohus ka [konventsiooni](#) art 8 rikkumise tuvastamisel 30.06.2015 lahendis [Khoroshenko vs. Venemaa](#). Kohus võttis arvesse piirangute mõju kaebaja ja tema väikelapse suhetele ning leidis, et kokkusaamiste korraldus (sh klaasiga eraldamine) tegi võimatuks vanema ja lapse vahelise kiindumussuhte tekkimise (p-d 146–149).

01.09.2017 lahendis [Dejneke vs. Poola](#) tuvastas EIK [konventsiooni](#) art 8 rikkumise, sest kinnipeetav otsiti üldise julgeoleku põhjendusel regulaarselt läbi täieliku lahtiriietamisega. EIK hinnangul peab sellise ulatusliku meetme kasutamine tuginema konkreetsetele asjaoludele ja olema usutavalt põhjendatud (p-d 70–77). Samale seisukohale asus EIK ka [konventsiooni](#) art 3 rikkumise tuvastamisel 14.09.2016 asjas [Pugžlys vs. Poola](#) (p 62).

Euroopa Inimõiguste Kohus on kinnipidamistingimusi hinnates aina enam toetunud CPT standarditele ja soovitustele. Viimati rõhutas EIK CPT seisukohtade olulisust kohtuotsuste kujunemisel 09.07.2019 lahendis [Tomov vs. Venemaa](#) (p 128). Küllap saavad CPT seisukohad määravaks ka kohtule saadetud kokkusaamiste korraldust puudutavate kaebuste lahendamisel.

CPT märkis 2019. aastal Albaaniale antud [soovitustes](#), et perekonnaga kokkusaamised peaksid toimuma iga nädal. Vaid üksikutel juhtudel, kui see on põhjendatud reaalse julgeolekuohuga, tuleb kokkusaamisi korraldada eraldamisega. Eraldamine peab olema erand, mitte reegel (p 97). Sama aasta [soovitustes Gruusiale](#) (p-d 102–104) ja [Leedule](#) (p 71) rõhutas CPT eraldamiseta kokkusaamiste võimaldamist kõigile kinnipeetavatele sõltumata nende staatusest (nt vahistatud,

kõrgohtlikud jt). CPT hinnangul ei sobi kitsastes klaasiga eraldatud boksides perekonna ja eriti lastega kokkusaamisi korraldada. Niisugust korraldust saab õigustada vaid erandjuhul, kui on põhjust arvata, et eraldamiseta kohtumine võib olla ohtlik.

CPT rõhutas 2019. aastal [Tšehhile](#) (p 69) ja [Norrale](#) (p 106) antud soovitusel, et täieliku lahtiriietamisega läbiotsimise otsus peab alati põhinema riski hindamisel. 2016. aasta [soovitusel Portugalile](#) taunis CPT selgelt üldise julgeolekuohtu ettekäändel ka kõrgohtlike kinnipeetavate regulaarseid täieliku lahtiriietamisega läbiotsimisi (p 88). Peale selle asus CPT seisukohale, et eraldamiseta kohtumised perekonnaga peaksid toimuma vähemalt üks kord nädalas, v.a juhul kui ilmneb selge oht julgeolekule (p 90).

2013. aasta [soovitusel Poolale](#) (p 106) märkis CPT, et külaliste täieliku lahtiriietamisega läbiotsimine peab samuti olema erandlik ja põhinema faktide alusel tehtud otsusel. Kui mõni külastaja kujutab ohtu julgeolekule, tuleb vanglal kaaluda täieliku lahtiriietamisega läbiotsimise asemel eraldamisega või pideva järelevalve all kohtumise korraldamist. Kokkusaamistele eelnevat süstemaatilist kinnipeetavate ja külastajate täieliku lahtiriietamisega läbiotsimist taunis CPT selgelt nii 2016. aastal [soovitusel Bosnia ja Hertsegoviinale](#) (p 79) kui ka 2015. aastal [soovitusel Tšehhile](#) (p 143).

Juhiseid, kuidas korraldada laste kohtumisi nende vangistuses olevate vanematega ja kuidas seejuures kohelda lapsi, annavad ka Euroopa Nõukogu ministrite komitee [soovitusel CM/Rec\(2018\)5](#). Soovitusel rõhutatakse, et vangistuses vanemate lapsi ei tohi teha oma vanemate tegevuse või väidetava tegevuse (vahistatute puhul) eest vastutavaks. Tuleb toetada laste lähedast ja jätkuvat suhet vanemaga, kellel on õigus ja kohustus täita lapsevanema rolli ka vangistuses olles. Seda olukorda arvestades tuleb lapsi ja vanemaid positiivsete suhete hoidmises toetada. Samuti tuleb tagada, et lapsi ei häbimärgistataks ega diskrimineeritaks selle tõttu, et nende vanem on vanglas.

Soovitusel järgi peaks lastel olema võimalik külastada vangistuses vanemat üldjuhul iga nädal, väikelastel peaks olema võimalus vanemaga kohtuda isegi tihemini (p 17). Külastused korraldatakse nõnda, et need lapse elu (nt kooliskäimist) ei segaks. Kui iganädalased külastused pole võimalikud, peaksid harvemad külastused olema ajaliselt sellevõrra pikemad (p 18). Vangla peaks oote- ja külastusruume sisustades arvestama eri vanuses laste vajadustega, et neil oleks seal võimalikult mugav ja turvaline (p 20). Näiteks võiksid neis ruumides olla pudelisoojendaja, mähkimislaud, mänguasjad, raamatud, joonistusmaterjalid ja lauamängud.

Vangla peab laste turvakontrolli korraldama lapsesõbralikult, austades laste inimväärikust ja õigust privaatsusele, samuti peab seejuures tagama laste psühholoogilise ja füüsilise turvalisuse. Igasugune ulatuslik (sh kehaõõnsuste) läbiotsimine on laste puhul keelatud (p 23).

Lapsel on õigus oma vanemaga otse suhelda ka siis, kui vangistatud vanem kannab distsiplinaarkaristust või tema suhtes on rakendatud täiendavad julgeolekuabinõud. Juhul kui lapse ja vanema füüsiline kontakt ei ole turvanõuetest lähtudes lubatud, võetakse tarvitusele lisaabinõud, et tagada lapse ja vanema vaheline side (p 31).

II. Vaideotsused

Pidades silmas selles kirjas esitatud põhjendusi ja õiguskantsleri varem väljendatud seisukohti, on vangla vaideotsustes nr 5-11/19/17058-2, 5-15/19/138-2 ja 5-15/19-155-2 toodud väited ja järeldused valed ja meelevaldsed. Avaldaja asjatundmatusele ja hariduse puudulikkusele viitamine, samuti väljendite „hiromant“ ja „selgeltnägija“ kasutamine ei ole haldusaktis kohane.

Lühiajaliste kokkusaamiste korralduse muutmist ei tohi takistada üksnes põhjendusel, et alati on nii tehtud, nii on vanglale mugav ja ohutu, vanglal puuduvad selleks sobivad ruumid, või et lapsed käivad kokkusaamistel ka praeguse korralduse juures.

Eraldamisega kokkusaamisteks mõeldud ruumid ei ole lastega ja eriti väikelastega kohtumisteks sobiv keskkond (v.a erandjuhtudel, kui lapse turvalisus on ohus). Kitsas klaasiga eraldatud boks ei õnnestu vanemal luua väikelapsega lähedast suhet. Väikelapsega kiindumussuhte tekkimist ja selle hoidmist soodustab mitteverbaalne suhtlus, kuid see nõuab just füüsilist kontakti ja ühiseid tegevusi (nt mängu). Sestap ei peaks vangla väitma, et avaldaja ei soovi oma lapsega kohtuda, kuna pole kasutanud eraldamisega kokkusaamise võimalust.

On kahetsusväärne, et vangla põhjendab süsteemset täieliku lahtiriietamisega läbiotsimise vajadust jätkuvalt üldise julgeolekuohuga. Aastate jooksul keelatud esemete ja ainete leidmine, mis ei ole seotud kokkusaajatega, ei õigusta iga kord täieliku lahtiriietamisega läbiotsimist. Kas inimene on vaja läbi otsida teda täielikult lahti riietades, tuleb hinnata üldjuhul kohapeal ja alles siis, kui ametnikel tekib kokkusaajate suhtes põhjendatud kahtlus: näiteks viitab sellisele vajadusele leebemate läbiotsimismeetodite (kompamisega, skänneriga läbiotsimine jmt) kasutamisel selgunud info.

Vangla seisukoht, et eraldamiseta kohtumised peaksid toimuma üks kord poole aasta jooksul, ei soodusta lähedasi suhteid perekonna ja eriti lastega. Peresidemete hoidmine ja loomine aitab kinnipeetavat õiguskuulekale teele suunata. Vangistuses oleva vanemaga suhtlemine soodustab ka laste emotsionaalset ja sotsiaalset arengut. Erinevalt muudest sekkumistest ei nõua kokkusaamiste korraldamine vanglalt koolitajate palkamist, õpeprogrammide ostmist, õppevahendite muretsemist ega muid selliseid ettevalmistusi. Ka ei pea kinnipeetavad ootama, et saaksid osaleda taasühiskonnastavas tegevuses (nt joobes juhtide mõjutusprogramm, sõltlaste rehabilitatsioon vms). Lühiajaliste kokkusaamiste korraldamiseks piisab sellest, kui on olemas lähedased ja vangla korralduslik tugi.

Kinnipeetav võib küll vangistuse ajal käia koolis, tööl ja osaleda sotsiaalprogrammides, ent kui tal vabanedes ei ole tugivõrgustikku, kui ta ei tunne end oma lähedastega seotuna ja nende eest vastutavana, ei pruugi vangistuse ajal omandatud haridusest ja oskustest piisata õiguskuulekale teele naasmiseks. Seetõttu jääb arusaamatuks, miks vangla töötab kokkusaamiste korraldusega vastu eesmärgile kinnipeetavaid taasühiskonnastada ja seeläbi nii kinnipeetavate lähedasi kui ka ühiskonda laiemalt toetada.

Perekondlike suhete hoidmist ei toeta ega soodusta ka kokkusaamiste määramise praktika, mida vangla kirjeldas vaideotsustes. Kui kokkusaamiseks taotletud kuupäeva ei ole võimalik pakkuda, tuleks vanglale enne otsuse tegemist arutada taotlejaga läbi muud võimalikud kohtumise ajad, nii

et taotlejal oleks piisavalt aega külastajatega uus aeg kokku leppida. Enda äranägemist mööda kohtumiste kuupäevi määrates ei arvesta vangla sellega, kas lähedastel on võimalik sel ajal kohtumisele tulla (laps on koolis, lähedane tööil vms) ning kohtumise lubamine võib seetõttu muutuda sisutihjaks. Kokkusaamiste sujuvale planeerimisele ja ametnike tööaja otstarbekamale kasutusele aitaks kaasa näiteks broneerimissüsteemi loomine, mis näitab vabu aegu ja võimaldab eelbroneerimist nii kinnipeetavatele neile kohandatud arvutites kui ka külastajatele väljaspool vanglat.

III. Kokkuvõte

Palun vanglal teha edaspidi avaldaja ja teiste kinnipeetavate suhtes eraldamiseta lühiajaliste kokkusaamiste otsused õiguspäraselt ja kooskõlas hea halduse tavaga. Vanglal tuleb arvestada õiguskantsleri soovitude, kohtute seisukohtade, rahvusvaheliste dokumentide ja ekspertide hinnangutega. Täieliku lahtiriietamisega läbiotsimist tuleb iga kord põhjendada konkreetsete asjaoludega. Sellised otsused tuleb dokumenteerida nii, et nende põhjendatust saab tagantjärele kontrollida.

Ootan tagasisidet soovitudele 2. detsembriks 2019.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Koopia: Justiitsministeerium, Tartu Vangla, Viru Vangla